

<https://www.obozrevatel.com/ukr/finance/economy/myi-stoim-na-poroge-novogo-mira.htm>

11. Элют Т. Tradytssyya y undvyvduial'nyy talant. // Naznachenye poэzyu. Stat'y o lyterature. — Kyev: AirLand, 1996.

12. Yonas H. Pryntsyp vidpovidal'nosti. – Kyyiv: Libra, 2001. – 400 s.

13. Katasonov V. [Электронны resurs] – Rezhym dostupa: <http://reosh.ru/ob-obektivnyx-zakonax-ekonomiki-moj-otvet-evgeniyu-skoblikovu.html>

14. Воевые deystvyuya rossyyskykh voennykh za rubezhom. RYA Novosty. 15.02.2012. [Электронны resurs] – Rezhym dostupa: <https://ria.ru/infografika/20120215/566287816.html>

15. Vse voennyye konflykty SShA. 10.04.2011. [Электронны resurs] – Rezhym dostupa: <http://mir-usa.livejournal.com/7618.html>

Рецензент: Балджи М. Д., д.е.н., професор, Одеський національний економічний університет

4.09.2017

УДК 336.18

Перчук Оксана

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ДЛЯ ГРОМАДЯН

У статті охарактеризовано зарубіжний досвід формування бюджетів для громадян, проаналізовано партиципаторне бюджетування, моделі бюджетного регулювання, вказано на перспективи застосування досвіду Франції і Німеччини для України.

Міжнародний досвід доводить, що здійснювати розроблення бюджету суто на основі макроекономічних показників недостатньо, оскільки при цьому послаблюються прозорість й адресність бюджетної політики, втрачається бачення важливих пропорцій, необхідних для планування розподілу коштів.

До регулювання видатків у кризових умовах застосовують різні підходи: скорочення видатків на утримання апарату державного управління і зменшення фонду оплати праці в органах влади, скасування пільг для високопосадовців та інше.

Запровадження партиципаторного бюджетування в різних країнах дало позитивний результат, саме Україна має брати приклад з тих міст, які зуміли здійснити це і успішно впровадити.

Ключові слова: бюджет, громадяни, партиципаторне бюджетування, місцеві фінанси, уряд, бюджетна система.

Перчук Оксана

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ БЮДЖЕТОВ ДЛЯ ГРАЖДАН

В статье охарактеризован зарубежный опыт формирования бюджетов для граждан, проанализировано партиципаторное бюджетирование, модели бюджетного регулирования, указано на перспективы применения опыта Франции и Германии для Украины.

Международный опыт доказывает, что осуществлять разработки бюджета исключительно на основе макроэкономических показателей недостаточно, поскольку при этом ослабляются прозрачность и адресность бюджетной политики, теряется видение важных пропорций, необходимых для планирования распределения средств.

К регулированию расходов в кризисных условиях применяют различные подходы: сокращение расходов на содержание аппарата государственного управления и уменьшение фонда оплаты труда в органах власти, отмена льгот для чиновников и прочее.

Внедрения партиципаторного бюджетирования в разных странах дало положительный результат, именно Украина должна брать пример с тех городов, которые сумели осуществить это и успешно внедрить.

Ключевые слова: бюджет, граждане, партиципаторное бюджетирование, местные финансы, правительство, бюджетная система.

FOREIGN EXPERIENCE OF FORMATION OF BUDGETS FOR CITIZENS

The article describes international experience of formation of budgets for citizens, analyzed participatory budgeting model, budget regulation, indicated the prospects of using the experience of France and Germany for Ukraine.

International experience shows that to carry out budgeting based solely on macroeconomic indicators is not enough, because it weakened the transparency and targeting of fiscal policy, loss of vision important proportions required for planning the allocation of funds.

To the regulation of costs in crisis conditions, have taken different approaches: the reduction of costs of the state apparatus and the reduction of the wage Fund in government, the abolition of privileges for officials, etc.

The introduction of participatory budgeting in different countries gave a positive result, that Ukraine should follow the example of those cities that have managed to implement it and successfully implement.

Keywords: budget, citizens, participatory budgeting, local finances, the government budget system.

Постановка проблеми. Аналізуючи досвід зарубіжних країн у формуванні бюджету для громадян, деякі міста України запровадили бюджет для громадян у своїх містах, що дало позитивний результат, тому в майбутньому, на нашу думку, до цього проекту повинно приєднатися більше міст України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою формування бюджетів для громадян займалися такі вітчизняні вчені: Андрущенко В., Боголіб Т., Василик О., Варналій З., Луніна І., Лютий І., Юрій С. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженням формування бюджету займалося дуже багато науковців, проте питання формування бюджету для громадян залишається на сьогоднішній день дуже актуальним питанням, адже цей процес розпочався в Україні з 2015 року, а в зарубіжних країнах значно раніше.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду формування бюджетів для громадян.

Виклад основного матеріалу. Нині вже понад 1500 міст на всіх континентах Землі запроваджують механізми «партиципаторного бюджету» або «бюджету участі», які є формою прямої демократії та означають відкритий процес дискусії та ухвалення рішень, у якому кожен мешканець населеного пункту через голосування вирішує, яким чином витратити частину місцевого бюджету. Так, у Республіці Польща кілька років тому мало хто вірив, що мешканцям польських міст буде дозволено ухвалювати рішення щодо розподілу міських коштів шляхом прямого голосування. Партиципаторне бюджетування було запроваджено в цій державі лише 2011 року. Сьогодні майже у ста містах Польщі, зокрема й у Варшаві – столиці держави, у різних формах реалізується цей принцип участі мешканців у міському бюджетуванні: кожен громадянин може подати свої пропозиції, а потім взяти участь у голосуванні щодо виділення коштів з бюджету міста. Без сумніву, це революція. Усе більше і більше людей розуміють, що не тільки політики, але й самі жителі здатні ухвалювати раціональні рішення щодо життя та розвитку міста. Проте в Україні експериментальне впровадження бюджету участі розпочалося лише з середини 2015 року в Чернігові, Черкасах і Полтаві в межах реалізації Проекту «Партиципаторний бюджет – можливість для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади», запровадженого Польсько-Українською фундацією співпраці ПАУСІ. Проект ставить за мету підвищення рівня залучення мешканців Чернігова, Черкас і Полтави до процесу ухвалення рішень щодо розвитку міст і поліпшення діалогу між місцевою владою та громадськістю шляхом співпраці в плануванні та імplementації партиципаторних бюджетів.

У Європі подібні проекти з'явилися трохи пізніше – у 90-х роках минулого століття. На початок XXI століття ця практика набула поширення в кількох європейських країнах – найбільш активно проекти запроваджували Німеччина та Іспанія. Різноманіття форм залучення мешканців і міст, що використовують таку практику, досить значне – мешканці розподіляють гроші як у достатньо великих містах типу Сивільї з населенням понад 700 тисяч осіб, так і в

невеликих, де мешкає не більше 30 тисяч жителів. Нині такі форми участі мешканців в управлінні містом використовуються і в США. Наприклад, у Нью-Йорку депутати вирішили надати жителям можливість самим визначити, яким чином буде витрачено частину бюджетних коштів кількох муніципальних районів. Як наслідок, мешканці Бронкса, Брукліна та Квінса вже кілька років поспіль щороку збираються разом і визначають, яку проблему їм найважливіше всього вирішити цього року – поставити камери стеження, відремонтувати дороги чи побудувати нові спортивні майданчики [1].

Місцеве управління у Литві діє у швидкоплинному середовищі, структура місцевих фінансів постійно переглядається. Упродовж десяти років трансформацій було змінено кількість рівнів місцевого управління, кількість муніципалітетів, перелік податків, що використовуються для фінансування місцевого уряду, видів дотацій із державного бюджету місцевим. Після реформи 2000 р. у Литві функціонує 61 муніципалітет (попередньо було 56), із них 12 міст і 49 районів. Однією із головних цілей реформи місцевих фінансів в 2001 р. було удосконалення розмежування місцевої і державної відповідальності. Для досягнення цього функції органів влади на місцях були поділені на три категорії:

- незалежні від держави;
- частково незалежні;
- повністю незалежні.

Відповідно змінилося й фінансування. Ті функції, які вважаються повністю зобов'язаннями держави, будуть віднині фінансуватися із місцевих бюджетів за допомогою субвенції (спеціальних грантів). Ті функції, що є повністю місцевими зобов'язаннями, фінансуватимуться загальними доходами (тобто власними доходами і дотаціями), і місцеві ради будуть їх контролювати. Відомо, що муніципалітети у Литві не мають права вводити власні види податків. На території муніципалітету місцеві органи влади можуть встановлювати місцеві податки тільки на обмеження руху транспорту, торгівлю у громадських місцях, комерційні оголошення в об'єктах муніципальної власності, місця паркування. Місцеві збори становлять муніципальний доход, що не оподатковується.

Що ж до наповнення місцевих бюджетів в Литві домінуючим був прибутковий податок з громадян. Податок використовувався на фінансування місцевої влади, хоча контролювався національним урядом. Такий поділ створював проблеми ефективного управління податком.

Зміни у фінансуванні державних функцій у 2002р. означали значне зростання суми спеціальних субвенцій (порівняно з іншими джерелами надходжень). Щоб збалансувати таку нерівність, було значно знижено частку загальнодержавних доходів (особливо прибуткового податку з громадян). У новій системі державний бюджет забирає до 35% прибуткового податку з громадян у кожному місті, додатково до 30% взятих до фонду обов'язкового медичного страхування. Зазначимо, що вперше держава має прямий і прозорий сенс у збиранні прибуткового податку і це має покращити його ефективність. Що ж до структури доходів місцевих бюджетів Литви, то податок на нерухомість становить 5,8% загальної суми надходжень, державне мито – 1,8%, земельна рента – 1,4%, податок на землю – 0,6%, плата за розміщення на ринку – 0,2%, податок на майно, спадщину, подарунки – 0,1% [2].

Зарубіжні країни, пройшовши еволюційний шлях розвитку своїх бюджетних і податкових систем, свого часу вже запровадили ефективні засоби та методи управління місцевими бюджетами та процесами справляння податків. У цьому контексті і негативний зарубіжний досвід може бути корисним для вироблення зваженої політики формування місцевих бюджетів в Україні. Проте повне, безоглядне запозичення навіть найкращих рис побудови місцевих бюджетів не гарантує позитивних змін в українському суспільстві. Тому зміна підходів до формування системи самоврядування має бути поміркованою та узгодженою з історичним досвідом, сучасним станом і цілями розвитку зазначеної системи.

Провідні європейські країни наділяють місцеві органи влади дуже високим рівнем фінансової автономії, що дозволяє останнім практично не залежати або слабко (незначно) залежати від бюджетів центральної адміністрації. Це Іспанія, Австрія, Швейцарія, Швеція. У названих країнах фінансова автономія місцевих бюджетів перебуває в інтервалі від 70 до 98 %. У Франції, Фінляндії, Бельгії значення названого показника коливається від 55 до 70 %. Високий рівень

самостійності місцевих бюджетів зарубіжних країн значною мірою визначається вагомою часткою власних доходів, які складають, наприклад, у Швеції понад 70 %, в Іспанії – 50 %, у Норвегії – 56 % доходів бюджетів місцевих урядів [3].

Вагомий внесок у дохідну частину бюджетів європейських країн здійснює податок на майно. Частка цього податку у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів досить різна і становить у Великобританії, наприклад, – 99,5 %, у Франції та Іспанії – близько 30-40 %. Привертає увагу той факт, що у більшості європейських країн запровадження зазначеного податку є обов'язковим, оскільки власність є найважливішою базою оподаткування. Основною проблемою адміністрування даного податку є справедлива оцінка майна та відсутність прямого зв'язку між вартістю майна і доходами, що отримує його власник.

Як свідчить практика розвинутих країн, використання податків на майно при формуванні дохідної частини місцевих бюджетів має як позитивні, так і негативні риси, що відображені в таблиці 1. Податки на доходи фізичних осіб, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості капіталу в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів європейських країн займають значну частину. У країнах Північної Європи, де найвищі показники життєвого рівня і, відповідно, високі податки, у формуванні доходів місцевих бюджетів велику роль відіграють муніципальні прибуткові податки: в Швеції в середньому за їх рахунок формується близько 70% сукупних доходів місцевих бюджетів, у Данії – понад 40%, у Норвегії – більше ніж 35%.

Аналізуючи неподаткові надходження в європейських країнах, слід відмітити, що вони включають: адміністративні штрафи, збори, доходи від підприємницької діяльності й муніципальної власності, доходи від надання платних послуг.

Частка неподаткових надходжень в сукупних доходах місцевих бюджетів європейських країн, їх склад та структура можуть значно відрізнятись. Так найменша частка неподаткових надходжень характерна для Франції – 2 %, а найвища – для Швейцарії – 24 %.

З розвитком ринкової інфраструктури зростають доходи від підприємницької діяльності та власності у неподаткових надходженнях місцевих бюджетів і у більшості постсоціалістичних країн. Обсяг цього виду неподаткових надходжень становить понад

40 % у Польщі, Чехії та Словенії, до 20 % – у Болгарії, Словаччині, Угорщині та близько 10 % – у Латвії та Румунії.

Таблиця 1

Позитивні та негативні риси податків на майно в європейських країнах

Позитивні риси	Негативні риси
Відповідають засадам справедливого оподаткування	Складність в адмініструванні
Зручність для застосування на місцевому рівні	Відсутність ефективних і простих методик оцінки вартості майна
Не зменшують податкову базу загальнодержавних податків та зборів	Непопулярність серед населення
Стабільність надходжень	Недостатня кваліфікація кадрів щодо оцінки майна
Сприяють більш ефективному використанню майна	

Частка адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційного та супутнього продажу, надходжень від штрафів і санкцій у структурі неподаткових надходжень бюджетів місцевих урядів Данії, Франції та Іспанії становить понад 60 %, у Великобританії – понад 40, у Швеції – понад 10%.

За останні роки збільшилася роль такого джерела неподаткових надходжень як доходи від надання платних послуг – за водопостачання, каналізацію, прибирання сміття – місцевою владою. Так у Норвегії переважають надходження за водопостачання, каналізацію, утримання дітей у дитячих садках. В Італії – шкільний збір, за використання державних земельних ділянок, місцеві ліцензійні збори, у Швеції – за енерго- та водопостачання, використання відходів [4].

Перспективою для України застосування досвіду Франції і Німеччини може бути:

- 1) ускладнення міжбюджетного вирівнювання територій шляхом застосування нових механізмів міжбюджетних відносин (наприклад, впровадження грантової системи);
- 2) вирівнювання податкової бази;
- 3) застосування політики споживчого оподаткування, коли хто більше буде споживати, той і більше буде сплачувати податків.

Ширшу класифікацію моделей бюджетного регулювання пропонує Ю. Барський [5]. Зокрема, він класифікує їх за наступними класифікаційними ознаками:

1. За способом розмежування доходів між рівнями бюджетної системи:

- німецька – міжбюджетні відносини базуються на «загальних» податках, надходження по яких розподіляється між всіма рівнями бюджетної системи. Пряма фінансова допомога із бюджетів вищого рівня відносно невелика, однак існують федеральні і спільні програми регіонального розвитку (Німеччина, РФ);

- американська – більша частина видатків по кожному з бюджетних рівнів фінансується за рахунок власних джерел (США);

- китайська – податки збираються регіональною владою, центр визначає частково по формулі, але найчастіше за згодою скільки кому лишити (Китай);

- канадська – класичний соціально-орієнтований бюджетний федералізм. Місцеві органи влади мають власні податки і користуються правом додавати свої ставки до базової федеральної ставки (Канада, Швейцарія, Австрія).

2. За співвідношенням переваг і недоліків централізації влади:

- розподільча модель бюджетно-податкових взаємовідносин – розподіл доходів використовується у якості інструменту регулювання «нерівних» умов життя (Німеччина);

- модель «конкуруючого» федералізму – кожен регіон і муніципалітет конкурують та можуть проводити власну бюджетну політику (США). Україна, як і в більшість постсоціалістичних країн, відрізняється тим, що місцеві органи влади економічно слабших регіонів мають обмежений доступ до ринку капіталів, тому забезпечення рівного доступу населення країни до місцевих суспільних благ, а отже, зменшення міжрегіональної диференціації обсягів та якості послуг соціальної інфраструктури потребує капітальних трансфертів із державного бюджету [6].

Висновки. Проаналізувавши формування бюджетів у різних країнах, можна зробити висновки про те, що в кожній країні є свої особливості та певні потреби громадян, які, разом із органами місцевого самоврядування можуть успішно їх вирішити, а себе відчути впевненіше і бути відповідальними за прийняття рішень.

Література

1. Белец Ж.А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/19.pdf.

2. Журавель В.В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіону [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/42952/1/Zgyravel.pdf>.

3. Разуваєва Д.В. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Desktop/Uproz_2014_10_27.pdf.

4. Пігуль Н.Г., Боярко І.М., Люта О.В. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9358/1/evropdosvid.pdf>.

5. Барський Ю.М. Теорія бюджетного стимулювання регіонального розвитку. / Ю.М. Барський, Ю. М. Зінчук // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. – 2011. – №19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_19_ekon/stat_19/38.pdf.

6. Каштелян А.П. Моделі бюджетного регулювання: вітчизняний та зарубіжний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/5343/1/Каштелян%20А.П..pdf>.

1. Belets Zh.A. Partytsypatorne byudzhetuvannya yak innovatsiynny demokratychnny instrument uchasti hromadyan v upravlinni spravamy terytorial'nykh hromad [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/19.pdf.

2. Zhuravel' V.V. Zarubizhnyy dosvid finansovoho rehulyuvannya rozvytku rehionu [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://eprints.kname.edu.ua/42952/1/Zgyravel.pdf>.

3. Razuvayeva D.V. Vitchyzyanyy ta zarubizhnyy dosvid formuvannya mistsevykh byudzhetiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: file:///C:/Users/user/Desktop/Uproz_2014_10_27.pdf.

4. Pihul' N.H., Boyarko I.M., Lyuta O.V. Yevropeys'kyy dosvid formuvannya dokhodiv mistsevykh byudzhetiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9358/1/evropdosvid.pdf>.

5. Bars'kyu Yu.M. Teoriya byudzhetnoho stymulyuvannya rehional'noho rozvytku. / Yu.M. Bars'kyu, Yu. M. Zinchuk // Zbirnyk naukovykh prats' Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. 2011. – #19. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_19_ekon/stat_19/38.pdf.

6. Kashtelyan A.P. Modeli byudzhetnoho rehulyuvannya: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/5343/1/Kashtelyan%20A.P..pdf>.

Рецензент Боголіб Т.М., д.е.н., професор, декан фінансово-гуманітарного факультету, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

2.10.2017

УДК 343.9:316

Румянцева Анжеліка

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ТЕНЕВОЙ И КРИМИНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗВИТЫХ СТРАНАХ

В данной статье рассматриваются такие важнейшие негативные явления, как теневая экономика и, как следствие, криминальная экономика. Ни для кого не секрет, что данные вариации экономики являются незаконными, но, как ни странно, очень развитыми в ряде стран, включая и Украину, которая занимает одно из лидирующих мест по распространенности данных правонарушений на